

Dél-dunántúli Regionális Munkaügyi Központ

A dél-dunántúli régió leghátrányosabb helyzetű kistérségeinek bemutatása

2008. január

Készítette: Mátyás Tibor Attila

7621 Pécs, Király utca 46.

Telefon: (72) 506-800, Fax: (72) 506-804, e-mail: ddrmk@lab.hu, Internet: www.ddrmk.hu

A dél-dunántúli régió általános jellemzői

A dél-dunántúli régiót három megye területe alkotja: Baranya, Somogy, Tolna. A Dél-Dunántúl az ország harmadik legnagyobb területű, de ugyanakkor legkisebb népességű régiója. Ebből adódóan a népsűrűség itt a legalacsonyabb az országban (69 fő/km^2), Somogy és Tolna az ország két legritkábban lakott megyéje.

A 2007. január elsejére vonatkozó KSH adatok szerint a lakónépesség száma 966 ezer fő, ennek 41,1% Baranya megyében, 34%-a Somogy megyében, 24,9%-a pedig Tolna megyében él. A terület jellegét meghatározza, hogy 655 település található a régióban, amely (Nyugat-Dunántúllal holtversenyben) a legnagyobb helységrszámot jelenti. A településszerkezetet 34 város mellett 621 község alkotja, az előbbieket közül csak a három megyeszékhely megyei jogú város: a 156,2 ezer lakosú Pécs, a 67,7 ezres Kaposvár és a 34,3 ezer főt számláló Szekszárd. Ebben a régióban található a legtöbb (346) olyan kis falu, amelyben 500 főnél kevesebben élnek, a baranyai települések több, mint 2/3-a, a somogyiak közel fele tartozik ebbe a kategóriába.

A Dél-Dunántúlon az egy lakosra jutó bruttó hazai termék az országos átlag 71%-át tette ki, ezzel a 7 régió közül a 4. helyet foglalta el (2004-ben). A mutató az előző két évhez képest 1-1%-ponttal csökkent, tehát a leszakadási folyamat nem állt meg. A régióon belül nincs jelentős különbség, Baranya a 11., Tolna a 13., Somogy a 14. helyet foglalja el az egy lakosra jutó gazdasági teljesítmény alapján a megyénkénti rangsorban.

A régió gazdaságában továbbra is jelentős szerepe van a mezőgazdaságnak, a GDP 7,5%-át ez a nemzetgazdasági ág állította elő, az országban csak a Dél-Alföld esetében magasabb ez az arányszám. Különösen Somogy és Tolna megyében van kiemelt szerepe az agráriumnak. Ugyanakkor az ipar részesedése jóval alacsonyabb (20,2%) az országos átlagnál (25,8%), és csak a főváros által meghatározott központi régióban mértet (20,0%) haladja meg kissé. A szolgáltatási szektor súlya a második legnagyobb a régiók összevetésében (66%).

A fentiekhez kapcsolódóan az ipar fejletlenségét jelzi az is, hogy az ország 2005. évi ipari termelésének mindössze 4,8%-a származott a Dél-Dunántúlról. Az egy lakosra jutó termelési érték kevesebb, mint fele az országos átlagnak, és a régiók körében itt a legalacsonyabb ez a mutató. 2006-ban a termelés volumenindexe 2%-os visszaesést mutatott, miközben országosan 10%-ot meghaladó növekedést könyveltek el.

2006-ban a Magyarországon regisztrált vállalkozások 8,9%-a működött a dél-dunántúli térségben. Az egyéni vállalkozások száma 70,6 ezer, a társas vállalkozásoké 35,3 ezer volt. Az ezer lakosra jutó vállalkozások száma 110 volt régiós szinten, az országos átlagnál 8-cal kevesebb. Ezen a téren Tolna megye mutat a legnagyobb elmaradást, ahol mindössze 98 vállalkozás jut ezer lakosra.

A régióban 2000. óta a foglalkoztatottak száma 350 ezer fő körül ingadozott, és nem mutatható ki trendszerű változás az elmúlt 7 évben. Ugyanakkor a munkanélküliek száma jelentősen emelkedett, és ezzel párhuzamosan az inaktívok száma csökkent. A térség munkaerőpiacának relatív helyzetét mutató valamennyi mutatója folyamatosan kedvezőtlenebb az országos átlagnál. A foglalkoztatási arány 47% körül mozgott, miközben országosan a 15-74 éves korú lakosság 50-51%-a volt foglalkoztatott. Az aktivitási ráta ugyan 52%-ra emelkedett, de így is 3%-ponttal maradt el az országostól. A munkanélküliségi ráta 2006 átlagában a Dél-Dunántúlon elérte a 9%-ot, az ország egészét tekintve 7,5%-os volt a mutatószám.

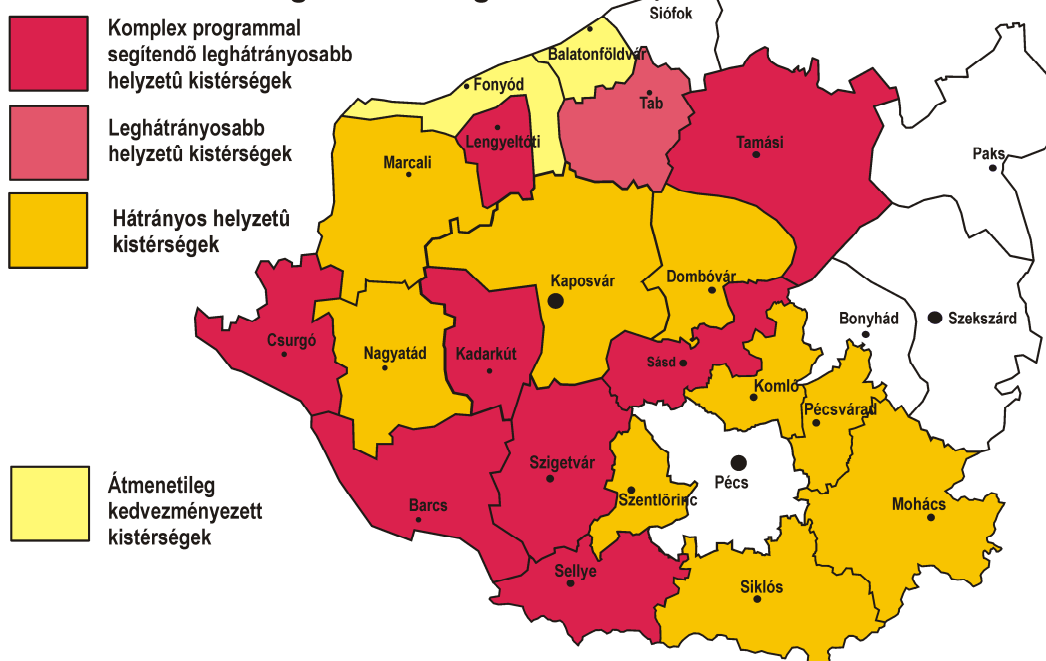
A Dél-Dunántúl kistérségeinek gazdasági fejlettség szerinti besorolása

A régió fentiekben felvázolt átlagosnál kedvezőtlenebb gazdasági, munkaerő-piaci helyzete mögött is óriási területi egyenlőtlenségek húzódnak meg. A 311/2007. (XI. 17.) Korm. rendelet alapján a régió 25 kistérségéből 8 tartozik az ország 33 leghátrányosabb helyzetű kistérsége közé. Ez a besorolás a területfejlesztési támogatásokról és a decentralizáció elveiről, a kedvezményezett térségek besorolásának feltételrendszeréről szóló 67/2007. (VI. 28.) OGY határozatban meghatározott tartalmú komplex mutató alapján történt, és „komplex programmal segítendő” kategóriába azok a legrosszabb helyzetű kistérségek kerültek, ahol az ország lakosságának 10%-a él. A régió problémáját jelzi, hogy népességének 17,9%-a él a 8 kistérség valamelyikében.

A fentebb hivatkozott jogszabályok szerint a „leghátrányosabb helyzetű” kistérségek köre bővebb, mint a „komplex programmal segítendőké”, egy korábban megalkotott, de a legutóbbi jogszabály-módosításban is megerősített meghatározás szerint ebbe a csoportba az ország lakosságának 15%-át reprezentáló legalacsonyabb mutatóval rendelkező kistérségek tartoznak. Régióinkban 2008-ban a Tabi Kistérséggel bővül 9-re a leghátrányosabb helyzetű kistérségek köre, de megjegyezzük, hogy a Nagyatádi Kistérség idesorolása is csak egy hajszálon múlt (0,01 ponttal volt magasabb a komplex mutatója, mint a még kedvezményezett Békési Kistérségnek).

A régióban további 9 kistérség „hátrányos helyzetűnek” minősül, ez az országos átlagnál alacsonyabb komplex mutató alapján került megállapításra.

A dél-dunántúli régió kistérségei

A fentiekben kívül két Balaton melletti kistérség „átmenetileg kedvezményezett” státust kapott, mert fejlesztési támogatása indokolt az országos átlagnál magasabb mutatója ellenére is. Így a 25 kistérségből 20 támogatásra szorulónak minősült, és a lakónépesség 60%-a él ezek valamelyikében. A fenti térkép alapján megállapítható, hogy Somogy megyéből csak Siófok környéke, Baranyából pedig csak a megyeszékhely, Pécs nem tartozik ebbe a körbe.

A régió leghátrányosabb helyzetű kistérségeinek bemutatása

Az alábbiakban a dél-dunántúli régió azon 9 kistérségét mutatjuk be, amelyek az ország 47 leghátrányosabb helyzetű kistérsége közé tartoznak.

Kistérség	Megye	Lakónépesség (fő)	Települések száma (db)	Városok száma (db)	500 fő alatti települések	500 fő feletti települések	Népsűrűség (fő/km ²)
Barcsi	Somogy	25 427	26	1	14	12	36,5
Csurgói	Somogy	17 970	18	1	8	10	36,2
Kadarkúti	Somogy	21 021	23	2	10	13	39,5
Lengyeltóti	Somogy	11 483	10	1	4	6	42,1
Sásdi	Baranya	14 731	27	1	20	7	38,4
Sellyei	Baranya	14 072	35	1	30	5	30,4
Szigetvári	Baranya	27 062	46	1	37	9	40,5
Tabi	Somogy	15 526	25	1	16	9	32,4
Tamási	Tolna	41 007	32	2	14	17	39,9
A 9 leghátrányosabb helyzetű kistérség együtt		188 299	242	11	153	89	37,5
Dél-dunántúli régió		967 677	655	35	345	309	68,3
<i>Magyarország</i>		<i>10 066 200</i>	<i>3152</i>	<i>289</i>	<i>1048</i>	<i>2104</i>	<i>108,2</i>

A leghátrányosabb helyzetű kistérségek közül 5 Somogy megyei, 3 baranyai, és egy Tolna megyei, a régió településeinek 36,9%-át, lakónépességének 19,3%-át képviselik. Somogy és Baranya érintett területeire jellemző az aprófalvas településszerkezet. A 242 településből mindössze 11 városi rangú, és a községek 66,2%-a 500 fő alatti lélekszámú. A 9 kistérségben az egy településre jutó átlagos lakónépesség 778 fő, a népsűrűség pedig mindössze 37,5 fő/km², amely alig több, mint a fele a régiós átlagnak.

Kistérség	Megye	A regisztrált vállalkozások száma					Ezer lakosra jutó vállalkozás
		Mezőgazdaság (db)	Ipar (db)	Szolgáltatás (db)	Mindösszesen (db)	Ebből társas (db)	
Barcsi	Somogy	263	221	1180	1664	499	65
Csurgói	Somogy	281	156	776	1213	324	68
Kadarkúti*	Somogy	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Lengyeltóti	Somogy	119	121	503	743	182	65
Sásdi	Baranya	162	173	678	1013	324	69
Sellyei	Baranya	162	80	448	690	188	49
Szigetvári	Baranya	286	377	1203	1866	636	69
Tabi	Somogy	194	170	648	1012	278	65
Tamási	Tolna	482	487	2052	3021	815	74
A 8* leghátrányosabb helyzetű kistérség együtt		1 949	1 785	7 488	11 222	3 246	67
Dél-dunántúli régió		7 284	14 732	83 915	105 931	35 324	109
<i>Magyarország</i>		<i>52 769</i>	<i>176 620</i>	<i>954 564</i>	<i>1 183 953</i>	<i>513 750</i>	<i>118</i>

* A Kadarkúti kistérség 2007. második felében jött létre, a KSH még nem közölt adatokat.

A kistérségekre bontott statisztikai adatok szűkösen állnak rendelkezésre, ezek közül figyelemre méltó még a vállalkozások száma és gazdasági szektorok szerinti megoszlása. Az előző oldal táblázatából kitűnik, hogy leghátrányosabb helyzetű kistérségekben az 1000 lakosra jutó vállalkozások száma 67, vagyis 42-vel alacsonyabb, mint a régiós átlag. A társas vállalkozásokból már csak 19 jut ezer lakosra a vizsgálatunk tárgyát képező területen, ami már alig több, mint fele a régiós értéknek (37). A leghátrányosabb helyzetű kistérségekben a regisztrált vállalkozások 17,4%-a mezőgazdasági tevékenységgel foglalkozik, a régió egészét tekintve ez az arány 6,9%, országosan 4,5%.

A leghátrányosabb helyzetű kistérségek munkaerő-piaci helyzete

Kistérségekről megbízható foglalkoztatási, aktivitási adatokat csak Népszámlálások szolgáltatnak, így bár a legutolsó, 2001-es census óta hosszú idő telt el, mégis támaszkodnunk kell erre a forrásra.

Kistérség	Megye	Foglalkoztatottak aránya a munkavállalási korú népességben belül 2001 (%)	Gazdaságilag aktívak aránya a munkavállalási korú népességben belül 2001 (%)	Munkavállalási aránya a teljes lakónépességben belül 2001 (%)	Nyilvántartott álláskeresők száma 2006. december (fő)	Nyilvántartott álláskeresők száma 2007. december (fő)	Nyilvántartott álláskeresők gazdaságilag aktív népességhez viszonyított aránya 2007. december (%)
Barcsi	Somogy	47,3	57,5	63,4	2 345	2 865	26,8
Csurgói	Somogy	48,7	56,2	61,6	1 831	1 732	23,2
Kadarkúti	Somogy	46,7	55,0	62,3	1 700	1 987	24,6
Lengyeltóti	Somogy	47,7	58,3	60,7	977	1 074	25,2
Sásdi	Baranya	44,3	54,0	63,4	1 326	1 402	23,1
Sellyei	Baranya	37,9	51,2	64,9	1 711	2 042	34,5
Szigetvári	Baranya	44,3	54,6	64,8	2 835	2 753	23,6
Tabi	Somogy	54,1	61,2	63,2	915	1 061	17,4
Tamási	Tolna	49,7	57,6	61,6	2 606	2 795	16,6
A 9 leghátrányosabb helyzetű kistérség együtt		47,0	56,2	62,8	16 246	17 711	23,0
Dél-dunántúli régió		53,0	60,1	64,1	54 858	59 441	14,3
<i>Magyarország</i>		56,9	63,3	63,6	403 439	445 011	10,1

A táblázat adataiból látható, hogy a vizsgált kistérségek munkaerő-piaci mutatói sokkal rosszabbak mind a régiós, mind az országos átlagnál. 2001-ben a foglalkoztatási ráta átlagosan 47% volt a kilenc kistérségben, amely közel 10%-ponttal maradt el az országos átlagtól. Ebből következik, hogy az aktivitási arány is jóval alacsonyabb volt, a különbséget csak a munkanélküliek magas száma mérsékelte. Demográfiai oldalról megközelítve csak kis különbség volt tapasztalható az országos értékhez képest, de az is negatív előjelű.

Figyelmet érdemel, hogy még a 9 kistérség foglalkoztatási mutatója között is mekkora különbségek vannak. Az ország harmadik legrosszabb helyzetű kistérségeként számon tartott Selye környékén mindössze a munkavállalói korú népesség 37,9%-a volt foglalkoztatott, Tab körzetében ez az arány a régiós átlagot is meghaladóan 54,1% volt.

Az előző oldal táblázatának utolsó három oszlopát a munkaügyi nyilvántartás adatai alapján töltöttük ki. (Meg kell jegyezzük, hogy a munkaügyi nyilvántartás adatai alapvetően kirendeltségi körzetenkénti bontásban hozzáférhetőek, a kistérségi adatokat utólag, saját fejlesztésű eljárással állítottuk elő. Az egyes nyilvántartott álláskeresőket a regiszterbe rögzített állandó lakhelyük szerint vettük számításba, illetve ha ez a régió kívülről esett, akkor a postai címük alapján. A települések kistérségi besorolása pedig a 2007. évi CVII. Törvény melléklete alapján történt, mind a 2006., mind a 2007. decemberi adatoknál ezt vettük figyelembe, mert különben az adatok nem lettek volna összehasonlíthatóak.)

A 2007. december 20-i állapot szerint a régióban nyilvántartott 59.441 álláskereső 29,8%-a, 17.711 fő lakott a 9 kistérség valamelyikében. Ez az együttes létszám az egy évvel korábbihoz képest 9%-os emelkedést mutat, amely kissé magasabb növekedés a régió egészére vonatkozó 8,4%-os változásnál. A táblázatban is látható, hogy az egy évvel korábbihoz képest Szigetvár és Csurgó térségében mérséklődött (2,9, illetve 5,4 százalékkal) a regisztráltak száma, ugyanakkor Barcs, Sellye, Kadarkút és Tab környékén 15% feletti volt az emelkedés üteme.

A gazdaságilag aktív népesség (becsült) számához viszonyított mutató a 9 kistérség átlagában 23%-ot tett ki, amely a régiós átlagot 8,7%-ponttal, az országos rátát 12,9%-ponttal haladta meg. Az országos átlag kétszeresénél is magasabb az álláskeresők aránya Barcs, Csurgó, Kadarkút, Lengyeltóti, Sásd és Szigetvár kistérségében, Sellye környékén pedig a mutató értéke 34,5%-os, ami rendkívül súlyos munkaerő-piaci helyzetet jelent.

Az álláskeresőknek nemcsak a magas száma és aránya jelent gondot a vizsgált térségekben, hanem az összetétele is azt mutatja, hogy magas a különösen nehezen kezelhető réteg aránya.

Kistérség	Megye	Legfeljebb általános iskolát végzettek	Pályakezdekők	25 évesek és fiatalabbak	50 év feletti	Legalább 12 hónapja folyamatosan regisztráltak	Rendszeres szociális segélyes
aránya a nyilvántartott álláskeresők körében, 2007. december (%)							
Barcsi	Somogy	49,4	10,3	18,8	17,1	29,7	44,4
Csurgói	Somogy	50,3	7,3	16,9	17,9	44,8	45,9
Kadarkúti	Somogy	57,7	9,2	17,2	16,4	45,0	42,8
Lengyeltóti	Somogy	60,3	7,2	16,2	20,3	37,1	40,9
Sásdi	Baranya	61,7	7,1	17,3	15,8	38,1	50,1
Sellyei	Baranya	63,6	5,1	15,8	16,5	34,0	51,8
Szigetvári	Baranya	53,5	9,8	20,3	15,7	41,2	51,7
Tabi	Somogy	50,7	7,4	15,5	24,6	36,5	32,1
Tamási	Tolna	51,7	8,2	17,6	17,9	25,5	30,0
A 9 leghátrányosabb helyzetű kistérség együtt		54,8	8,3	17,6	17,5	35,8	43,8
Dél-dunántúli régió		46,4	8,4	17,8	17,2	32,8	37,3
<i>Magyarország</i>		<i>42,9</i>	<i>9,0</i>	<i>18,3</i>	<i>17,5</i>	<i>30,3</i>	<i>31,5</i>

Mint a táblázatból kiderül, a leghátrányosabb helyzetű kistérségekre általánosságban nem jellemző a fiatalok és azon belül a pályakezdekők átlagosnál magasabb aránya, Barcs és Szigetvár kistérségében viszont ez a célcsoport is felülreprezentált.

Mind a 9 kistérségben a régiós átlagot jelentősen meghaladó az alacsony iskolázottságúak aránya, talán ez az a csoportja az álláskeresőeknek, amelynek a legnehezebb tartós megoldást találni. A vizsgált térségek együttes átlaga 54,8%-os, amely 8,4%-ponttal magasabb a régiós értéknél, az országos átlagot pedig 11,9%-ponttal múlja fölül. A képzetlen álláskeresők aránya 60% feletti Sellye, Sásd és Lengyeltóti környékén.

Az 50 évnél idősebb regisztráltak aránya csak Lengyeltóti és Tab esetében jóval magasabb az átlagnál, e térségekben a programok tervezésekor számításba kell venni ezt a tényezőt.

A munkanélküliség legnagyobb egyéni és társadalmi problémát akkor jelenti, ha az állapot tartóssá válik. A munkaügyi statisztikák jelenleg a folyamatos regisztráltság időtartamával mérik a „tartósságot”. A legalább egy éve folyamatosan nyilvántartott álláskereső aránya a 9 kistérség átlagában 35,8%-os volt, amely 3%-ponttal magasabb – a szintén kedvezőtlen – régiós mutatószámánál. Kistérségenként vizsgálva megállapítható, hogy Curgó, Kadarkút és Szigetvár esetében a tartósan állástalanok aránya 40% feletti, míg Barcs és Tamási esetében 30% alatti. Meg kell jegyeznünk, hogy ezt a mutatószámot jelentősen befolyásolja a munkaügyi szervezet és a helyi önkormányzatok „aktivitása” is, ugyanis az átmeneti megoldást jelentő közmunkákon, közhasznú, illetve közcélú foglalkoztatáson részt vevő állástalanok regisztráltsága megszakad, így ők a foglalkoztatás megszűnése után sem gyarapítják – egy évig – a „tartós munkanélküliek” számát.

A hosszú távon elhelyezkedni nem tudó emberek a munkaügyi ellátásokat egy idő után kimerítik, és csak az önkormányzatok által folyósított rendszeres szociális segély jelent „munkanélküliség jogán” kapott bevételt a számukra. Ezért a rendszeres szociális segélyben részesülők magas aránya általában különösen kedvezőtlen munkaerő-piaci helyzetet jelent. A 9 kistérségben átlagosan az álláskeresők 43,8%-a kap szociális segélyt, ez 6,5%-ponttal nagyobb arány, mint a régió teljes regisztrált állományában mért, az országos átlagot pedig 12,3%-ponttal haladja meg. Különösen súlyos szociális problémát jelez a sellyei és szigetvári kistérségekben tapasztalható 50% feletti arány.

A leghátrányosabb helyzetű kistérségek támogatása 2007-ben

Kistérség	DecFA		MPA felnőtt-képzési keret		Közmunka		Munkahelyteremtés (REHAB is)		HEFOP 1.1. intézkedés	
	Támogatás (millió Ft)	érintett létszám (fő)	Támogatás (millió Ft)	érintett létszám (fő)	Támogatás (millió Ft)	érintett létszám (fő)	Támogatás (millió Ft)	érintett létszám (fő)	Támogatás (millió Ft)	érintett létszám (fő)
Barcsi	170,4	921	30,2	158	70,0	155	0,0	0	33,5	63
Curgói	143,8	629	15,0	46	45,2	146	25,6	21	49,6	91
Kadarkúti	24,8	102	0	0	0	0	6,4	6	2,1	4
Lengyeltóti	45,5	240	2,0	12	29,4	134	4,0	3	2,1	4
Sásdi	54,5	172	4,5	19	12,6	23	7,5	15	6,8	20
Sellyei	176,5	649	5,5	63	94,1	240	8,0	7	52,2	117
Szigetvári	207,0	867	33,0	119	83,4	183	34,4	25	30,7	97
Tabi	97,8	466	5,5	43	10,2	12	0	0	35,3	42
Tamási	245,5	1 083	19,0	118	102,3	173	0	0	17,2	74
Leghátrányosabb helyzetű kistérségek	1 165,8	5 129	114,8	578	54,8	8,3	85,9	77	229,5	512
Régió	4 607,2	19 009	354,0	1 785	46,4	8,4	759,9	783	675,1	1 615

Az előző oldal táblázatában a munkaerő-piaci támogatások 5 legjelentősebb forrását tüntettük fel. Ebből a DecFA és HEFOP 1.1. intézkedés keretében indított forrása felett a munkaügyi központok rendelkeztek, és ezekből többféle támogatás típus is finanszírozásra került (képzés, támogatott foglalkoztatás, munkába járás stb.). A képzési keret a Regionális Képző Központok által indított tanfolyamokhoz kapcsolódóan a tanfolyami hallgatók keresetpótló juttatásának forrásául szolgált. A közmunkák és munkahelyteremtő támogatások központi pályázatok útján jutottak el a kedvezményezetthez. (Kadarkút vonatkozásában megjegyezzük, hogy 2007. végén létrejött új kistérségről van szó, amely esetében az adatgyűjtés nehézségekbe ütközött.)

Az felsorolt forrásokból 2007. folyamán 7.809,8 millió Ft összegű támogatás jutott a dél-dunántúli régióba, ezek az aktív foglalkoztatási eszközök éves szinten 26,2 ezer főt érintettek. A régió 9 leghátrányosabb helyzetű kistérségébe ebből 2.043,2 millió Ft jutott, amely 7,4 ezer álláskeresőnek jelentett – legalább átmeneti – segítséget. Ez azt jelenti, hogy a 9 kistérséget együttesen vizsgálva a támogatási összegből 26,2%-os, az érintett létszámból 28,1%-os volt a részesedés, amely kissé elmaradt az álláskereső számán belüli részaránytól. Ennek oka elsősorban az, hogy a ezekben a térségekben kevés a versenyszférában működő munkáltató, amely munkahelyteremtő támogatással vagy bértámogatás igénybe vételével bővítené a létszámát. A „közösségi” foglalkoztatásra fordított összegek tekintetében a leghátrányosabb helyzetű kistérségek „súlyuknál” lényegesen nagyobb arányú forráshoz jutottak.